

Reflectieve Leraar ontwikkelt expertise door Doelgericht Oefenen

Alhoewel onderzoek suggereert dat toezicht- en feedbacksystemen op veel scholen geen systematische bijdrage leveren aan het vergroten van de expertise van leraren (Toch & Rothman, 2008; Weisberg, Sexton, Mulhern, & Keeling, 2009), is het ontwikkelen van expertise door doelgericht oefenen gelukkig wel mogelijk (Ericsson, Krampe, & Tesch-Romer, 1993). Doelgericht oefenen houdt meer in dan alleen herhaling; het vraagt activiteiten die specifiek ontworpen zijn om prestaties te verbeteren, een uitdaging vormen en de leraar van feedback voorzien. Samenvattend kun je zeggen dat doelgericht oefenen vraagt om een reflectieve leraar.

Tekst:
Robert J. Marzano &
Anne-Marie Dogger-Stigter

Fotografie:
Shutterstock

Doelgericht oefenen

In zijn werk met leraren van alle leerjaren in de Verenigde Staten heeft Marzano ondervonden dat doelgericht oefenen, als het wordt toegepast op lesgeven, bestaat uit vier hoofdcomponenten (Marzano, Frontier, & Livingston, in druk):

1. Gemeenschappelijke taal
2. Focus op specifieke strategieën
3. Vorderingen van de leraar in kaart brengen
4. Mogelijkheden om expertise te observeren en te bespreken

Component 1: Gemeenschappelijke taal

Alle leraren en bestuurders van een bestuur of school moeten in staat zijn effectief onderwijs op een vergelijkbare manier te beschrijven. Deze gemeenschappelijke taal mag niet vervallen tot een eenvoudige checklist van strategieën om te gebruiken in de les. Bovendien moet deze taal zo veelomvattend zijn dat het elke gedraging die een positief effect heeft op het leergedrag van leerlingen, kan weergeven (City, Elmore, Fiarman, & Teitel, 2009; Marzano, 2009).

Marzano heeft 41 elementen benoemd die een alomvattende voertaal zou moeten bevatten (Marzano, 2011). Deze elementen vallen in drie categorieën uiteen:

- ✓ Routineonderdelen
- ✓ Inhoudspecifieke lesonderdelen
- ✓ Activiteiten ter plekke

Figuur 1:
Drie categorieën van elementen voor een model van effectief onderwijs.

Element 1. Routineonderdelen

De *Routineonderdelen* (zie tabel 1) bestaan uit vijf elementen die betrekking hebben op het vaststellen en communiceren van leerdoelen (bijvoorbeeld door gebruik van beoordelingsschalen of 'rubrics'), het bijhouden van vorderingen van leerlingen, het vieren van successen van leerlingen en het opstellen en handhaven van regels en routines.

Tabel 1 Routineonderdelen

Vaststellen en communiceren van leerdoelen, bijhouden van vorderingen van leerlingen en vieren van successen

1. Geven van duidelijke leerdoelen en bijbehorende beoordelingsschalen
2. In kaart brengen van vorderingen van leerlingen
3. Vieren van successen

Opstellen en handhaven van regels en routines

4. Opstellen van regels & routines en deze handhaven
5. Organiseren van de fysieke inrichting van het lokaal

Bron: De Reflectieve Leraar: Bouwen aan Excellentie, door Robert J. Marzano, Tina Boogren, Tammy Heflebower, Jessica Kanold-McIntyre & Debra Pickering, 2013, Vlissingen: Bazalt. Aangepast met toestemming.

Element 2. Inhoudspecifieke lesonderdelen

De 18 elementen uit de *inhoudspecifieke lesonderdelen* (zie tabel 2) helpen leerlingen om te gaan met nieuwe kennis (bijvoorbeeld door de inhoud te verdelen in 'hapklare brokken'), het laten oefenen en verdiepen van hun kennis van nieuwe leerstof (bijvoorbeeld door het onderzoeken van overeenkomsten en verschillen) en het opstellen en toetsen van hypothesen over nieuwe kennis.

Tabel 2 Inhoudspecifieke lesonderdelen

Leerlingen effectief laten omgaan met nieuwe kennis

1. Vaststellen van essentiële leerstofbelevingen
2. Activiteiten organiseren om nieuwe leerstof actief te verwerken
3. Vooruitblikken op nieuwe leerstof
4. Verdelen van inhoud in hapklare brokken

5. Verwerken van nieuwe informatie
6. Bewerkingen maken met nieuwe informatie
7. Vastleggen en presenteren van kennis
8. Reflecteren op het leren

Leerlingen laten oefenen en hun begrip van nieuwe kennis verdiepen

9. Herhalen van leerstof
10. Activiteiten organiseren om kennis te oefenen en te verdiepen
11. Gebruik maken van huiswerk
12. Onderzoeken van overeenkomsten en verschillen
13. Onderzoeken van denkfouten
14. Oefenen van vaardigheden, strategieën en processen
15. Herzien van kennis

Leerlingen hypotheses laten opstellen over nieuwe kennis en deze laten toetsen

16. Leerlingen laten omgaan met cognitief complexe taken
17. Leerlingen betrekken bij cognitief complexe taken waarbij ze hypotheses opstellen en toetsen
18. Verschaffen van bronnen en begeleiding

Bron: De Reflectieve Leraar: Bouwen aan Excellentie, door Robert J. Marzano, Tina Boogren, Tammy Heflebower, Jessica Kanold-McIntyre & Debra Pickering, 2013, Vlissingen: Bazalt. Aangepast met toestemming.

'Selecteer een klein aantal strategieën om aan te werken in plaats van veel strategieën tegelijk.'

Element 3. Activiteiten ter plekke

Activiteiten ter plekke (zie tabel 3) zijn die elementen waarvan een leraar misschien niet gepland had ze te gebruiken in een bepaalde les of op een bepaald moment, maar die handig zijn om achter de hand te hebben. Deze 18 elementen gaan over het betrekken van leerlingen bij de les (bijvoorbeeld door het gebruiken van leerstofgerichte spellen), het signaleren van het naleven van regels & routines of het gebrek daaraan, het opbouwen van een relatie met leerlingen en het communiceren van hoge verwachtingen voor alle leerlingen (bijvoorbeeld door vragen te stellen aan leerlingen voor wie lage verwachtingen gelden).

Tabel 3 Activiteiten ter plekke

Leerlingen betrekken

1. Signaleren van leerlingen die niet betrokken zijn
2. Gebruik van leerstofgerichte spellen
3. In de gaten houden van het tempo van vraag en antwoord
4. Werken met lichaamsbeweging
5. Zorgen voor een dynamisch tempo
6. Tonen van passie en enthousiasme
7. Gebruik maken van milde meningsverschillen
8. Mogelijkheid bieden aan leerlingen om over zichzelf te praten
9. Presenteren van opmerkelijke of intrigerende informatie

Herkennen en erkennen van naleving en gebrek aan naleving van regels & routines

10. Tonen van alertheid
11. Verbinden van consequenties aan het ontbreken van respect voor regels & routines
12. Erkennen van de naleving van regels & routines

Bouwen en onderhouden van een goede relatie met leerlingen

13. Inzicht krijgen in interesses en achtergronden van leerlingen
14. Leerlingen verbaal en non-verbaal laten zien dat sprake is van affectie
15. Laten zien van objectiviteit en controle

Communiceren van hoge verwachtingen voor alle leerlingen

16. Tonen van waardering en respect voor leerlingen voor wie lage verwachtingen gelden
17. Stellen van vragen aan leerlingen voor wie lage verwachtingen gelden
18. Reageren op onjuiste antwoorden van leerlingen voor wie lage verwachtingen gelden

Bron: De Reflectieve Leraar: Bouwen aan Excellentie, door Robert J. Marzano, Tina Boogren, Tammy Heflebower, Jessica Kanold-McIntyre & Debra Pickering, 2013, Vlissingen: Bazalt. Aangepast met toestemming.

De Kunst en Wetenschap van het Lesgeven

Uitgever : Bazalt
Omvang : 310 pagina's
Prijs : € 69,-

Verkrijgbaar via www.bazalt.nl

Component 2: Focus op specifieke strategieën

Als een leraar specifieke elementen van goed lesgeven heeft gekozen als onderwerp voor verbetering, zoekt hij de strategieën die gerelateerd zijn aan die elementen. Leraren kunnen het beste – met behulp van een coach of directeur – een aantal strategieën kiezen die horen bij een element om aan te werken, in plaats van zich een breed scala aan strategieën tegelijk eigen te maken. Ieder jaar zou een leraar een strategie uit een routineonderdeel, een inhoudspecifiek onderdeel en een activiteit ter plekke moeten selecteren.

Bijvoorbeeld:

- ✓ **Routineonderdelen:** Stellen van een duidelijk leerdoel;
- ✓ **Inhoudspecifiek onderdeel:** Vooruitblikken op nieuwe leerstof;
- ✓ **Activiteiten ter plekke:** Gebruiken van lesstofgerichte spellen om leerlingen bij de les te betrekken.

Door zelf de strategie te kiezen wordt de leraar eigenaar van zijn eigen leerproces. De reflectieve leraar stelt elk jaar specifieke doelen aan de hand van strategieën en gedrag in de klas.

Component 3: Vorderingen van de leraar in kaart brengen

Om de vorderingen die een leraar maakt met betrekking tot de door hem geselecteerde strategieën in kaart te brengen, is het noodzakelijk een beschrijving te hebben van de prestaties met betrekking tot deze strategieën.

De algemene beoordelingsschaal die Marzano gebruikt, bevat vijf mogelijke prestatieniveaus:

- ✓ **Wordt niet gebruikt:** Gebruik van een bepaalde strategie of een handelwijze is wenselijk maar wordt niet gebruikt.
- ✓ **Beginnend:** De leraar heeft een bepaalde strategie of handelwijze nodig, maar past deze toe met fouten en omissies.
- ✓ **In ontwikkeling:** De leraar past de strategie of handelwijze zonder grote fouten of omissies toe, maar geeft er er nog geen persoonlijke invulling aan en heeft het zich nog niet echt eigen gemaakt.
- ✓ **Goed toegepast:** Dit is het minimale doel voor het ontwikkelen van expertise. Op dit niveau gebruikt een leraar de strategie of handelwijze niet alleen foutloos, maar controleert hij ook of deze het gewenste effect heeft op de leerlingen.
- ✓ **Innoverend:** De leraar kent de strategie zo goed, dat hij of zij deze kan aanpassen naar gelang de specifieke behoeften van iedere leerling in een klas.

De scores van de leraar kunnen in het begin heel laag zijn juist omdat de leraar zich richt op gebieden die hij of zij zou willen verbeteren. Gedurende het hele jaar kunnen leraren hun vorderingen bijhouden door middel van zelfonderzoek, feedback van

hun directeur of coach die meekijkt in een les en uitgebreide observaties die worden uitgevoerd door supervisors.

Component 4: Mogelijkheden om expertise te observeren en te bespreken

Het laatste onderdeel van doelgericht oefenen heeft betrekking op activiteiten die leraren in staat stellen andere leraren te observeren. Niet met het doel de prestaties van de geobserveerde leraren te evalueren, maar om andere strategieën te zien en deze te vergelijken met hun eigen strategieën. En zo hopelijk tot nieuwe inzichten te komen over effectief lesgeven. Dergelijke activiteiten kunnen bestaan uit het meekijken in een les van een andere leraar of een video-opname maken van een deskundige toepassing van een specifieke strategie.

Dit onderdeel bevat ook een gestructureerde gelegenheid voor leraren om te praten over effectief onderwijs. Leraren met aantoonbare expertise op het gebied van een specifieke strategie kunnen een studiedag hierover verzorgen, als coach of mentor fungeren en online een forum starten voor collega's om de ontwikkeling van verdere inzichten te bevorderen.

'Expertise is niet iets dat je zomaar overkomt.'

Werken aan expertise

Expertise is niet iets dat je zomaar overkomt. Het vereist veel doelgericht oefenen. Besturen en scholen kunnen leraren helpen bij het ontwikkelen van hun expertise door hiervoor een gestructureerd proces te gebruiken dat deze vier componenten bevat. *De Reflectieve Leraar* (Bazalt, 2013) behandelt een model voor reflectie om de vorderingen in kaart te brengen en te werken aan deze expertise. In dit boek wordt gebruik gemaakt van de onderwijsstrategieën en handelwijzen voor leraren die beschreven staan in *De Kunst en Wetenschap van het Lesgeven* (Bazalt, 2011) en gerelateerd zijn aan de 41 elementen van effectief lesgeven.

Trainingen van Bazalt

Ervaring leert dat de praktische training 'Reflecteren om te leren' voor leidinggevenden helpt de werkwijze van doelgericht oefenen zelf onder de knie te krijgen en duidelijk maakt hoe de reflectievaardigheden ingezet kunnen worden binnen de eigen school. Via het teamtraject 'Excelleren door reflecteren' werken leidinggevenden vervolgens aan het implementeren en creëren van een reflectief klimaat op de school. Hierbij werken groepen leidinggevenden en scholen vaak binnen een bestuur of samenwerkingsverband.

De Reflectieve Leraar

Uitgever : Bazalt
Omvang : 224 pagina's
Prijs : € 59,-

Verkrijgbaar via www.bazalt.nl

Robert J. Marzano is mede-oprichter en CEO van Marzano Research Laboratory in Denver, Colorado. Hij is auteur van *The Art and Science of Teaching* (ASCD, 2007) and co-auteur, met Mark W. Haystead, van *Making Standards Useful in the Classroom* (ASCD, 2008). Bezoek www.marzanoresearch.com om contact op te nemen met Marzano of om deel te nemen aan een onderzoek met betrekking tot een specifieke werkvorm.

Anne-Marie Dogger-Stigter is trainer en adviseur bij Bazalt educatieve dienstverlening. Zij is tevens betrokken bij de inhoudelijke redactie van *De Kunst en Wetenschap van het Lesgeven* en een aantal andere uitgaven van Marzano van de educatieve uitgeverij van Bazalt.

Bezoek www.bazalt.nl om contact op te nemen met Anne-Marie of om deel te nemen aan een trainings- of implementatietraject.

Via www.watwerktopschool.nl vindt u de educatieve partners die u kunnen trainen en ondersteunen om Doelgericht Oefenen binnen uw school te implementeren.

Bronnen

City, E.A., Elmore, R.F., Fiarman, S.E., & Teitel, L. (2009). *Instructional rounds in education: A network approach to improving teaching and learning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Ericsson, K.A., Krampe, R.T., & Tesch-Romer, C. (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100(3), 363-406.

Marzano, R.J., Boogren, T., Heflebower, T., Kanold-McIntyre, J., & Pickering, D. (2013). *De Reflectieve Leraar: Bouwen aan Excellentie*. Rotterdam: Bazalt.

Marzano, R.J. (2011). *De Kunst en Wetenschap van het Lesgeven: een evidence-based denkkader voor goed, opbrengstgericht onderwijs. Tien vragen (en antwoorden) om uw lessen sterker te maken*. Rotterdam: Bazalt.

Marzano, R.J. (2009). Setting the record straight on 'high yield' strategies. *Phi Delta Kappan*, 91(1), 30-37.

Marzano Research Laboratory (2013). *An observational protocol based on The Art and Science of Teaching*. Opgevraagd in januari 2014 vanaf <http://www.marzanoresearch.com/media/documents/observe-feedback-protocol-AU-May31-2013-Hoegh.pdf>

Toch, T., & Rothman, R. (2008). Rush to judgment: *Teacher evaluation in public education*. Washington, DC: Education Sector.

Weisberg, D., Sexton, S., Mulhern, J., & Keeling, D. (2009). *The widget effect: Our national failure to acknowledge and act on differences in teacher effectiveness*. Brooklyn, NY: The New Teacher Project. Opgevraagd in oktober 2010 vanaf <http://widgeteffect.org/downloads/TheWidgetEffect.pdf>

Via www.watwerktopschool.nl vindt u de educatieve partners die u kunnen trainen en ondersteunen om Doelgericht Oefenen binnen uw school te implementeren.